

1. У разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема:

- 1) припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору;
- 2) зміна умов зобов'язання;
- 3) сплата неустойки;
- 4) відшкодування збитків та моральної шкоди.

Коментована стаття визначає перелік наслідків порушення зобов'язання. Цей перелік не є вичерпним, оскільки інші наслідки можуть бути встановлені договором або законом. Правовими наслідками порушення зобов'язання, зокрема є:

1) Припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови кредитора від зобов'язання. За загальним правилом, зобов'язання є обов'язковим для виконання сторонами (зокрема, ст. 629 ЦК) та одностороння відмова від його виконання з боку будь-якої сторони не допускається. Одностороння відмова за правилами коментованої статті є можливою у випадку, якщо це встановлено договором або законом. Так при укладенні договору сторони можуть передбачити випадки, коли можливою є відмова від подальшого виконання зобов'язання. Договірні правила будуть обов'язковими для виконання сторонами, а отже договір може припинитися в разі односторонньої відмови від нього (див., напр., ст. 651 ЦК). Можливість відмовитися від зобов'язання може бути передбачена законодавством. Так, наприклад, відповідно до ст. 782 ЦК наймодавець має право відмовитися від договору найму і вимагати повернення речі, якщо наймач не вносить плату за користування річчю протягом трьох місяців підряд. Відмова від зобов'язання означає односторонню волю кредитора. Він повідомляє боржника про свою відмову і з цього моменту зобов'язання вважається припиненим.

2) Припинення зобов'язання внаслідок розірвання договору. Розірвання договору, також як відмова від виконання, є підставою для припинення зобов'язання (ч. 3 ст. 651 ЦК). Розірвання договору також допускається, якщо це передбачене договором між сторонами або законом. В якості прикладу можна навести ст. 783 та ст. 784 ЦК. На відміну від відмови від договору, розірвання договору здійснюється за вимогою кредитора. Якщо боржник добровільно погоджується розірвати договір, він розривається з моменту висловлення погодження боржника. Якщо добровільної згоди боржника немає, має місце спір, та вимога кредитора передається до суду. Договір в такому випадку є розірваним з моменту набуття чинності відповідним рішенням суду. Підстави для розірвання договору за рішенням суду встановлюються ст. 651 ЦК. Див. детально також коментар до ст. 615 ЦК.

3) Зміна умов зобов'язання. За загальним правилом, цивільно-правове зобов'язання є обов'язковим для виконання його сторонами. Сторони встановлюють обов'язкові правила поведінки та не можуть їх змінювати в односторонньому порядку. Зміна договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом (ст. 651 ЦК). Тобто можливість зміни умов зобов'язання має бути передбачена договором, наприклад, в кредитних договорах часто передбачається, що в разі несвоєчасної сплати боржником кредиту та відсотків, розмір відсотків за користування кредитом збільшується. Або можливість зміни умов зобов'язання передбачається законом.

4) Сплата неустойки. Неустойка в цивільному праві виконує дві основні функції. Вона є способом забезпечення виконання зобов'язання (ст. 549 ЦК) та наслідком його порушення. До моменту порушення зобов'язання неустойка виконує функцію забезпечення, тобто стимулює боржника до належного виконання. Якщо зобов'язання боржником порушене, стягнення неустойки є наслідком такого порушення. Тобто кредитор набуває право вимагати сплати неустойки.

5) Відшкодування збитків та моральної шкоди. Щодо сплати збитків див. детально коментар до ст. 22 та ст. 623 ЦК. Критерії наявності моральної шкоди містяться також у ст. 23 ЦК.